

GEDRAGSCODE

voor wie werkt in de Kerk

De bisschoppen en de hogere oversten van België

Mei 2019

Contents

Gedragcode voor wie werkt in de Kerk	3
1. Waaron deze gedragcode ?	4
2. Misbruik en grensoverschrijdend gedrag melden	6
3. Leef- en werkregels.....	7
4. Waakzaamheid geboden.....	8
5. Vorming en navorming	9
6. De lat hoger leggen.....	11
Centraal infopunt van de katholieke Kerk	12
Emailadressen opvangpunten Seksueel misbruik in een pastorale relatie.....	12

Gedragscode voor wie werkt in de Kerk

In de beleidstekst *'Van taboe naar preventie'* komen diverse maatregelen ter preventie van seksueel misbruik of grensoverschrijdend gedrag in een pastorale relatie met kinderen en jongeren ter sprake. We lezen er onder meer: *'Het is de bedoeling om in alle geledingen van de Kerk de zorg aan te scherpen voor een respectvolle omgang met personen die in een afhankelijke positie staan of bescherming behoeven, in het bijzonder kinderen en jongeren'* (Van taboe naar preventie, nr.3).

De voorliggende gedragscode geldt voor allen die in de Kerk, zowel ambtshalve als vrijwillig, werken met kwetsbare volwassenen, jongeren en kinderen: priesters, religieuzen, diakens en pastoraal werkers; pastoraal verantwoordelijken in groepen of bewegingen; verantwoordelijken voor misdienaars, jeugd- of jongerenkoren, catechese, plus-werkingen, jongerentochten of -bedevaarten en andere activiteiten met kinderen of jongeren. Van al wie werkt met kinderen en jongeren in de Kerk willen de bisschoppen en de hogere oversten dat zij de voorliggende gedragscode kennen en eerbiedigen.

Inleiding

1. Waarom deze gedragscode ?

Wanneer het erop aankomt kinderen en jongeren een veilige leefomgeving te bieden, moet de Kerk in de eerste lijn staan. Dat is zij verplicht aan Jezus Christus en het Evangelie, aan haar morele principes, aan haar pastorale en pedagogische opdracht, aan de samenleving en vooral aan de ouders die hun kinderen aan de werking van de Kerk toevertrouwen. Fouten en nalatigheden op dat punt hebben in de voorbije jaren veel leed bezorgd en een sombere schaduw over de Kerk getrokken. Wereldwijd staat de Kerk – samen met andere maatschappelijke spelers – voor grondig herstelwerk. Geen enkele medewerker van de Kerk kan deze opdracht naast zich neerleggen. Daarvoor zijn duidelijke afspraken en een transparant beleid nodig.

“Als we naar het verleden kijken, kunnen we niet genoeg om vergeving vragen en proberen de schade te herstellen. Als we naar de toekomst kijken, mogen we geen moeite sparen om te werken aan een cultuur waarin dergelijke situaties niet meer kunnen voorkomen. Laat staan dat we deze situaties zouden toedekken en ze daardoor bestendigen. De pijn van slachtoffers en hun familie is ook onze pijn. Daarom moeten we dringend ons engagement herbevestigen om de bescherming van minderjarigen en kwetsbare volwassenen te verzekeren.”

Paus Franciscus, Aan het volk van God, 20 augustus 2018.

Wie werkt in de Kerk kan op verschillende manieren met seksueel misbruik en grensoverschrijdend gedrag te maken krijgen. Via derden kan je kennis krijgen van probleemsituaties in gezinnen, groepen of instellingen. Je kan geconfronteerd worden met vormen van seksueel misbruik, geweldpleging of chantage onder kinderen of jongeren. Slachtoffers kunnen hun verhaal aan je toevertrouwen. Je kan weet krijgen of ernstige vermoedens hebben van seksueel misbruik of grensoverschrijdend gedrag vanwege een collega. Ook is het mogelijk dat je zelf geconfronteerd wordt met gevoelens die tot ongepast gedrag kunnen leiden en waarbij professionele hulp is aangewezen. In elk van deze situaties moet de grootste zorg uitgaan naar de bescherming van het kind of de jongere en naar de preventie van grensoverschrijdend gedrag, van wie het ook mag uitgaan.

Seksueel misbruik heeft te maken met een verstoord evenwicht tussen nabijheid en afstand in de omgang met kinderen en jongeren. Het is niet gemakkelijk om hierin het juiste evenwicht te vinden. Het zou spijtig zijn om de pedagogische relatie te beperken tot een afstandelijk contact, uit overdreven angst voor nabijheid tussen volwassenen en kinderen of jongeren. Ook in de relatie tussen zorgverstrekkers en patiënten zijn betrokkenheid en nabijheid een essentiële voorwaarde voor genezing of herstel. Echter, er bestaat een

verschil tussen gezonde emotionele betrokkenheid enerzijds en grensoverschrijdend gedrag anderzijds. Niet betrokkenheid, maar grensoverschrijding is het probleem. Men kan denken dat de overgang tussen beide flinterdun is, maar dat is niet zo. Seksueel misbruik is een geraffineerde of gewelddadige uitbuiting van de nabijheid die een pastorale of pedagogische relatie met zich meebrengt.

Er bestaat altijd het gevaar voor machtsmisbruik. Wie verantwoordelijkheid draagt, moet zich afvragen welke invloed of macht met die rol verbonden zijn, en of je die aanwendt in het voordeel van wie je zijn toevertrouwd. Er zijn vuistregels. Zou je hetzelfde zeggen of doen

als familieleden of vrienden van het betrokken kind of jongere erbij waren? Behandel je een kind of jongere met een speciale voorkeur tegenover anderen? Zou je je goed voelen als anderen op de hoogte waren van alle aspecten van je omgang met kinderen of jongeren? Misbruik vermijden vraagt om een cultuur van waakzaamheid, waarin onaanvaardbare machtsuitoefening en seksueel grensoverschrijdend gedrag boven de waterspiegel worden getild en zo transparant mogelijk worden aangepakt.

Misbruik voorkomen is een opdracht voor alle lokale Kerken en gemeenschappen. Geen bisdom of religieuze congregatie kan zich nog aan deze opdracht onttrekken. In zijn toespraken en geschriften plaatst paus Franciscus alle leiders en medewerkers in de Kerk voor hun dringende verantwoordelijkheid. Deze gedragscode is een concrete vertaling van zijn wereldwijde oproep.

“Ik ben me bewust van de moeite en het werk dat in verschillende delen van de wereld wordt geleverd om de integriteit van kinderen en kwetsbare volwassenen te beveiligen en te beschermen, om een nultolerantie door te voeren, om wie overtredingen begaan of misdaden toedekken voor hun verantwoordelijkheid te plaatsen. We hebben te lang gewacht om de vereiste acties en sancties toe te passen.”

Paus Franciscus, Aan het volk van God, 20 augustus 2018.

“Bisschoppen moeten eensgezind optreden en regels toe-passen die het statuut hebben van normen, niet enkel van oriëntaties. Normen, niet enkel oriëntaties. Geen enkel misbruik mag ooit worden togedekt (zoals in het verleden gebruikelijk) of onderschat. Misbruik toedekken werkt de verbreiding van het kwaad in de hand en maakt het schandaal nog erger. We moeten een nieuwe en daad-krachtige methodiek van preventie ontwikkelen in alle kerkelijke instellingen en middens.”

Toespraak paus Franciscus na bisschoppenvergadering over de bescherming van jongeren in de Kerk, februari 2019.

Gedragscode ter preventie van seksueel misbruik en grensoverschrijdend gedrag

2. Misbruik en grensoverschrijdend gedrag melden

Wie op de hoogte wordt gebracht of een ernstig vermoeden heeft van seksueel misbruik of grensoverschrijdend gedrag, vooral in geval van actueel en dreigend gevaar voor kinderen of jongeren, moet alle mogelijkheden benutten die de beroepsethiek en de wetgever aanreiken om dit te melden, het te beëindigen of te voorkomen. Iedereen moet zijn verantwoordelijkheid opnemen. Op de hoogte zijn van seksueel misbruik en doelbewust verhinderen dat het slachtoffer de feiten naar buiten kan brengen of zelf nalaten de nodige stappen te zetten, is ontoelaatbaar.

“Ik wil hier onderstrepen dat de Kerk niets zal nalaten om wie dan ook die zulke misdaden heeft begaan voor het gerecht te brengen. De Kerk wil geen enkele zaak toedekken of onderschatten (Toespraak tot de Romeinse Curie, 21 december 2018). Het is haar overtuiging dat de zonden en misdaden van gewijde personen nog donkerder kleuren van ontrouw en van schaamte, dat ze het gelaat van de Kerk vervormen en haar geloofwaardigheid ondermijnen. Inderdaad, ook de Kerk is slachtoffer, samen met alle oprechte gelovigen, van deze ontrouw en van deze echte misdaden van verdoezeling.”

Toespraak paus Franciscus na bisschoppenvergadering over de bescherming van jongeren in de Kerk, februari 2019.

Op 18 december 2018 hebben de bisschoppen van België een document gepubliceerd over beroepsgeheim en biechtgeheim. Dat document heeft een dubbele opzet. Enerzijds onderstreept het de noodzakelijkheid van beroepsgeheim en biechtgeheim¹ voor de uitoefening van het pastorale dienstwerk. Pastorale medewerkers hebben er alle belang bij om nauwgezet met hun beroepsgeheim of biechtgeheim om te gaan. Anderzijds onderstreept het document de mogelijkheid en de noodzakelijkheid om, zonder aan het beroepsgeheim of het biechtgeheim tekort te doen, de nodige stappen te zetten ter beëindigen of ter voorkoming van seksueel misbruik. Stappen die men zowel volgens het kerkelijk als het burgerlijk recht kan zetten - bijvoorbeeld binnen het kader van het spreekrecht of van het gedeelde beroepsgeheim- mag men niet overslaan. Wanneer enkel spreken kan redden, is zwijgen een zwaktebod.

¹ <https://www.kerknet.be/bisschoppenconferentie/artikel/biechtgeheim-beroepsgeheim-verklaring-van-de-bisschoppen>

Alle bisdommen beschikken over een opvangpunt waar iedereen terecht kan met een melding van seksueel misbruik of grensoverschrijdend gedrag in een pastorale relatie. Daarnaast bestaan er twee opvangpunten voor de religieuze congregaties, alsook een centraal infopunt van de katholieke Kerk in België. De coördinaten van deze opvangpunten staan achteraan deze gedragscode.

“Het kwaad dat slachtoffers hebben ondergaan laat hen achter met onuitwisbare kwetsuren, die zich ook uiten in gevoelens van wrok en destructieve neigingen. Het is de plicht van de Kerk om hun alle noodzakelijke hulp te bieden, met de inschakeling van deskundigen in deze materie. Beluisteren, ik bedoel wel degelijk ‘tijd verliezen’ met te luisteren. Beluisteren is genezend voor de gekwetste persoon.

Het geneest ook ons van egoïsme, van afstandelijkheid, van ‘het is mijn zaak niet’, van de houding van de priester en de leviet uit de parabel van de Barmhartige Samaritaan.”

Toespraak paus Franciscus na bisschoppenvergadering over de bescherming van jongeren in de Kerk, februari 2019.

Omdat seksueel misbruik een misdaad is ‘moet het gerecht zo snel mogelijk zijn werk kunnen doen. Daarom dringen wij erop aan dat seksueel misbruik meteen zou gemeld worden bij de politie of het gerecht . Of de vermoedelijke dader een priester, een diaken, een religieus, een leek, een vrijwilliger, een familielid van het slachtoffer, of een onbekende is, de melding aan politie of gerecht moet verder onheil helpen voorkomen’ .

(Van taboe naar preventie, nr.8)

3. Leef- en werkregels

Van allen die werken in de Kerk verwachten we dat ze onderstaande regels hanteren in hun omgang met kinderen en jongeren. Al deze regels kunnen misbruik voorkomen.

- Bejegen hen met eerbied, beluister hen en betrek hen bij beslissingen die hen aanbelangen.
- Wees een voorbeeld en biedt houvast zonder bezitterig of belerend te doen.
- Werk aan transparante en correcte omgangsvormen.
- Zorg voor een cultuur van openheid waarin ze hun vragen en zorgen kunnen verwoorden.
- Maak hen bewust van wat wel en niet aanvaardbaar is, zowel in hun omgang met andere kinderen of jongeren, als in hun omgang met volwassenen.
- Vermijd netelige situaties die tot verdachtmaking of beschuldiging kunnen leiden (bijvoorbeeld logeren in dezelfde ruimte).

- Weet dat onschuldige gedragingen (zoals een kind of jongere omarmen) anders kunnen worden geïnterpreteerd dan je bedoelt, zowel door de betrokkenen als door derden.
- Vermijd situaties waarin iemand zich met kinderen of jongeren afzonderd, of activiteiten opzet waarbij derden niet kunnen meekijken.
- Organiseer pastorale activiteiten met kinderen en jongeren in een daartoe gepaste omgeving en op gepaste tijden. Organiseer met hen geen activiteiten op plaatsen of tijden (bijvoorbeeld in de privésfeer) die verwarring of wantrouwen kunnen wekken.
- Voorkom elk gebruik van geweld, seksuele zinspelingen, provocerende gebaren of beeldmateriaal dat kinderen of jongeren in hun menselijke waardigheid kan kwetsen.
- Bevoordeel bepaalde kinderen of jongeren niet met geschenken, geld, aandacht of genegenheid.

“Er bestaat een bepaalde opvatting van gezag in de Kerk die veel voorkomt in gemeenschappen waar seksueel misbruik of machts- en gewetensmisbruik plaatsvonden. Denk aan het klerikalisme (...). Of klerikalisme nu door priesters of door leken tot stand komt, het leidt tot een scheidingslijn in het lichaam van de Kerk, een scheidings-lijn die veel kwaad meebrengt en in stand houdt, kwaad dat we vandaag veroordelen. Nee zeggen tegen misbruik, is ook nadrukkelijk nee zeggen tegen alle vormen van klerikalisme.”

Paus Franciscus, Aan het volk van God, 20 augustus 2018.

4. Waakzaamheid geboden

Grenzen worden soms geruisloos overschreden. Misbruik kan een hele tijd onder de radar blijven. Daarom is waakzaamheid geboden overal waar pastorale medewerkers met kinderen of jongeren te maken hebben. Stel je op geregelde momenten de volgende vragen. Zo kan je een probleemsituatie tijdig aan het licht brengen.

- Zie ik situaties van te weinig afstand in de omgang met jongeren?
- Zie ik situaties die neigen naar fysiek grensoverschrijdend gedrag?
- Zie ik situaties die neigen naar psychisch grensoverschrijdend gedrag?
- Zie ik situaties die neigen naar seksueel grensoverschrijdend gedrag?
- Heb ik een gegrond vermoeden van grensoverschrijdend gedrag?
- Heb ik zelf een neiging gevoeld tot dit soort gedrag?

In een normale werksituatie waken leidinggevenden en collega's samen over de professionaliteit van hun team. Zij zijn op elkaars geloofwaardigheid aangewezen. De preventie van seksueel misbruik en grensoverschrijdend gedrag mag niet buiten hun blikveld

blijven. Ook wanneer niets te melden is, kan een geregeld gesprek bijdragen tot een groeiend bewustwordingsproces rond mogelijk seksueel misbruik en grensoverschrijdend gedrag in hun leef- en werksituatie. Bij signalen van onduidelijk of mogelijk grensoverschrijdend gedrag van een collega, kunnen zij hem of haar persoonlijk daarop aanspreken. Tegelijk zullen zij in de publieke sfeer zakelijk en respectvol over elkaar oordelen.

“Er bestaat voor de Kerk geen bekering zonder de actieve deelname van alle leden van Gods Volk. Sterker nog, telkens wanneer we het Volk van God probeerden te omzeilen, dood te zwijgen, te negeren of te verengen tot kleine elites, hebben we gemeenschappen, projecten, theologische benaderingen, spiritualiteiten of structuren voortgebracht zonder wortels, zonder geheugen, zonder gezichten, zonder lichamen en uiteindelijk zonder leven.”

Paus Franciscus, Aan het volk van God, 20 augustus 2018.

“De allereerste doelstelling van elke maatregel bestaat erin om kinderen te beschermen en om te voorkomen dat ze het slachtoffer worden van welk geestelijk of lichamelijk misbruik dan ook. Er is een mentaliteitsverandering nodig om elke defensieve of reactionaire ingesteldheid ter bescherming van het instituut te beëindigen, om eerlijk en beslist op te komen voor het welzijn van de gemeenschap, om voorrang te geven aan de slachtoffers van welk soort misbruik dan ook.”

Toespraak paus Franciscus na bisschoppenvergadering over de bescherming van jongeren in de Kerk, februari 2019.

5. Vorming en navorming

Alle bisdommen en religieuze congregaties hebben zich ertoe verbonden om zorgvuldig toe te zien op de vereiste kwaliteiten voor allen die een kerkelijk ambt of dienstwerk op zich nemen. Ze zullen hun mede- werkers de nodige vorming en navorming aanbieden ter preventie van seksueel misbruik en grensoverschrijdend gedrag. Op geregelde tijden zullen zij hun medewerkers uitnodigen om aan deze vormingsactiviteiten deel te nemen. *De Interdiocesane commissie voor de bescherming van kinderen en jongeren* houdt toezicht op de organisatie en de inhoud van deze vormingsactiviteiten.

“De selectie en de vorming van kandidaten voor het priesterschap mogen niet alleen gebaseerd zijn op negatieve criteria, die er voornamelijk op gericht zijn om problematische persoonlijkheden uit te sluiten, maar moeten ook steunen op

positieve criteria. Geschikte kandidaten moeten een evenwichtig vormingstraject aangeboden krijgen, dat heiligheid nastreeft en ook de deugd van kuisheid insluit. In zijn encycliek Sacerdotalis Coelibatus schreef de Heilige Paulus VI: 'Een leven dat innerlijk en uiterlijk zo volledig gericht moet zijn op het goddelijke en zoveel tact vraagt als dat van de ongehuwde priesters, is niet voor kandidaten die geen voldoende fysiek, psychisch of moreel evenwicht bezitten; men mag niet verwachten dat de genade hier de natuur zal aanvullen' (nr. 64)."

Toespraak paus Franciscus na bisschoppenvergadering over de bescherming van jongeren in de Kerk, februari 2019.

Voor wie werkt in de Kerk zijn deze vormingsactiviteiten uiterst belangrijk. Ze hebben betrekking op een menselijke problematiek en een pastorale zorg die de bisschoppen en hogere oversten niet aan de willekeurige interesse van de betrokken medewerkers mogen overlaten. Daarom kunnen zij de deelname aan deze vormingsactiviteiten verplichtend maken.

Tegelijk heeft wie werkt in de Kerk alle reden om zorg te dragen voor zichzelf. Ongepast of afwijkend gedrag kan te maken hebben met een gebrekkige zorg voor zichzelf, met een onevenwicht tussen het persoonlijk en professioneel leven, met depressie of demotivatie, met een tekort aan spirituele en psychologische ondersteuning, met een gebrek aan communicatie, of met ongezonde leef- en werksituaties. Kerkelijke verantwoordelijken kunnen hun medewerkers daarop aanspreken en hun de nodige trajecten van revisie, ondersteuning of begeleiding voorstellen.

Elke vorm van navorming of bijscholing kan ertoe bijdragen dat medewerkers in de Kerk sterker staan en gepaster reageren in moeilijke situaties. Een eerste vormingstijd volstaat niet om gedurende een heel beroepsleven gemotiveerd en deskundig in het pastorale werk te staan. Kerkelijke verantwoordelijken zullen hun medewerkers aanmoedigen om geregeld aan gemeenschappelijke initiatieven van navorming of bijscholing deel te nemen. Ze kunnen hun medewerkers daarop aan- spreken en evalueren.

Besluit

6. De lat hoger leggen

Een gedragscode is als een meetlat: ze geeft niet enkel de ondergrens aan, ze duidt ook het streefdoel aan en nodigt uit om hogerop te gaan. Dat het beter kan en moet, is duidelijk. De pijnlijke dossiers van seksueel misbruik en grensoverschrijdend gedrag uit de voorbije jaren hebben dat voldoende aangetoond. Voor de geloofwaardigheid van de Kerk is het belangrijk dat al haar medewerkers de lat op professioneel en persoonlijk vlak hoog genoeg leggen. In een team is iedereen mee verantwoordelijk voor de kwaliteit van alle medewerkers en hun dienstverlening. Deze gedragscode moet daartoe bijdragen.

De bisschoppen en de hogere oversten van België

mei 2019

Centraal infopunt van de katholieke Kerk

Nederlandstalig: info.misbruik@kerknet.be, Tel: 02 507 05 93

Francophone: info.abus@catho.be, Tél.: 02 507 05 93

Emailadressen opvangpunten Seksueel misbruik in een pastorale relatie

Bisdom Antwerpen:

opvangpuntmisbruik.antwerpen@kerknet.be

Bisdom Brugge:

opvangpuntmisbruik.brugge@kerknet.be

Bisdom Gent:

opvangpuntmisbruik.gent@kerknet.be

Bisdom Hasselt:

opvangpuntmisbruik.hasselt@kerknet.be

Aartsbisdom Mechelen-Brussel:

opvangpuntmisbruik.mechelen-brussel@kerknet.be

Unie Religieuzen van Vlaanderen (URV):

opvangpuntmisbruik.urv@kerknet.be

Diocèse de Liège:

Pointdecontactabus.liege@catho.be;

Kontaktmissbrauch.luettich@catho.be

Diocèse de Namur:

pointdecontactabus.namur@catho.be

Diocèse de Tournai:

pointdecontactabus.tournai@catho.be

Conférence des religieuses/religieux en Belgique (COREB):

pointdecontactabus.coreb@catho.be